

Analys: svenska kommuner måste förbereda sig på fler IS-återvändare

Fritagningarna av fångar med anknytning till den Islamiska staten (IS) i nordöstra Syrien har ökat. Nyligen har både finska och svenska kvinnor, i några fall med barn, lyckats ta sig ur det ökända al-Hol-lägret. Deras flykt kan följas av fler. På krypterade vägar samlas pengar in i Europa för fritagningar och rymningsförsök. Flykten underlättas av att det går att muta sig fram och av att flygtrafiken över Europa börjar komma igång igen. Dessutom deporterar Turkiet misstänkta europeiska jihadister till sina hemländer. Kort sagt behöver svenska kommuner ha beredskap för fler IS-återvändare. Det anser Bitte Hammargren, Mellanösternanalytiker senast verksam vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), i en analys utförd på uppdrag av Center mot våldsbejakande extremism (CVE). CVE är ett självständigt nationellt center inom Brottsförebyggande rådet (Brå).

Nyligen rymde tre finska kvinnor och nio barn ur al-Hol-lägret i nordöstra Syrien för att ta sig tillbaka till Finland via Turkiet. Kort därefter rapporterades att två svenska kvinnor med fyra eller möjligen fem barn ska ha flytt från al-Hol.ⁱ I mitten av juni kom rapporter om att ytterligare en svensk kvinna med hjälp av smugglare ska ha tagit sig från al-Hol via flyg från Turkiet till Västsverige. Hennes man och barn uppges vara döda.ⁱⁱ

Al-Hol är det primära lägret för fängslade kvinnor och barn sedan IS-kalifatets fall. Där trängs närmare 70 000 lägerinvånare. Enligt en FN-rapport från 2019 var mer än hälften av lägerinvånarna barn under tolv år.ⁱⁱⁱ Al-Hol är dessutom bara ett av flera läger som hålls av den kurdledda administrationen i det autonoma området AANES i nordöstra Syrien.^{iv}

Sammantaget tros minst 1200 av fångarna i de olika IS-lägren vara européer. Merparten av dessa, cirka 700–750, är barn enligt en studie från Egmont Institute i Bryssel.^v De flesta européerna kommer från Frankrike, medan svenskarna räknas som en av de större nationalitetsgrupperna per capita.^{vi}

Från al-Hol och andra läger går det att hitta smitvägar, inte minst för dem som får pengar överförda på krypterade vägar. Huruvida svenskorna som rymde med barnen har lyckats ta sig till Turkiet är oklart när detta skrivs. UD avslöjar inga detaljer utåt, inte heller om samtliga barn i gruppen är gamla nog att ha svenska resehandlingar, eller om några av dem är födda i det så kallade kalifat som terrorgruppen IS upprättade eller senare i syrisk-kurdisk fångenskap. UD säger sig dock ha ”ganska god uppfattning” om antalet män, kvinnor och minderåriga med svenska medborgarskap i fånglägren i nordöstra Syrien, men offentliggör inte det förmodade antalet.

Uppskattningar från Egmont Institute talar emellertid för att 30–45 vuxna och drygt 55 barn med kopplingar till Sverige sitter fängslade i Syrien eller Irak.^{vii} Andra källor, däribland SVT, anger högre siffror, totalt cirka 120 svenskar.^{viiiix} Det kan finnas mörkertal, inte minst bland barn till svenskar som är födda utan födselattester i kalifatet. Enligt en FN-rapport saknar 3500 barn i lägret födselattester, varmed de riskerar att förbli statslösa resten av livet.^x

Bland de minderåriga i al-Hol finns även yezidiska barn som rövades bort när IS tog Sinjarbergen i Irak 2014. Bland de allra yngsta kidnappningsoffren finns barn som var så små när de rövades bort att de har glömt sina gamla identiteter, sina familjer, sin forna tro och sitt tidigare kurdiska språk, medan de oftast växt upp med arabisktalande familjer.^{xi} Experter utesluter dock inte att kidnappade barn kan ha hamnat hos europeiska IS-familjer.^{xii}

Anna Lundbladh på UD:s presstjänst understryker svårigheten med att identifiera barn med koppling till Sverige. ”Vi står i kontakt med anhöriga och följer upp eventuella uppgifter om individers hälsa med [hjälp av] den lokala administrationen som ansvarar för lägren”, säger hon.^{xiii}

Vad gäller om svenska kvinnor, som flytt ur fånglägren, tillsammans med papperslösa småbarn skulle söka upp exempelvis svenska ambassaden i Ankara och begära resehandlingar för barnen?

”Rent allmänt kan svenska utlandsmyndigheter bistå med konsulärt stöd om förutsättningarna för detta finns – i enlighet med lagstiftning och föreskrifter, till exempel den som söker hjälp ska ha hemvist i Sverige – och om den hjälpsökande själv kan ta sig till en svensk utlandsmyndighet. En bedömning av vilket stöd som eventuellt ges får, som alltid, göras i varje enskilt fall”, svarar Anna Lundbladh i en skriftlig kommentar. Hon tillägger att ”vi har också varit tydliga med ansvaret hos de föräldrar som har anslutit sig till Daesh (IS) och som tagit med sig barnen till Syrien”, ett land för vilket UD har utfärdat den högsta graden av reseavrådan.

Det finns också risk för att manliga IS-stridande som uppges vara döda istället kan leva under radarn för att planera nya terroråd eller dyka upp igen, så som nyligen var fallet när den brittisk-egyptiske rapparen Abdel Bari greps i Alicante i Spanien.^{xiv} Spansk polis beskriver den gripne som ”extremt farlig”.^{xv}

Den gängse flyktvägen för europeiska rymlingar ur lägren med IS-fångar i nordöstra Syrien går via Turkiet, vilket tidigare var det främsta transitlandet in i Syrien för de över 40 000 utlänningar från mer än 50 länder som frivilligt anslöt sig till den jihadistiska sekten. När IS sista fäste i Baghuz i östra Syrien föll i början av 2019 uppenbarade sig ett oväntat stort antal kvinnor och barn från omringade hus. Kvinnor och barn skildes åt från manliga fångar från femton år och uppåt, som sattes i särskilda häkten.

Redan innan Bahguz föll hade det autonoma områdets administration upprättat fångläger för jihadisterna. Lägren har aldrig varit helt vattentäta mot flyktförsök. Redan i slutet av 2018, knappt ett år efter det att IS förlorat staden Raqqa i Syrien, lyckades ett antal jihadisterna muta sig ut eller bryta sig ut ur de läger som hålls av kurdledda SDF, Syrian Democratic Forces.^{xvi}

Insamlingar på krypterade vägar

I september 2019, i ett sista videomeddelande före sin död, uppmanade dåvarande IS-ledaren Abu Bakr al-Baghdadi sina anhängare att frita fångar från kurdiska häkten i norra Syrien.^{xvii} För att underlätta dessa aktioner pågår crowdfunding^{xviii} via krypterade meddelanden på appar som Telegram och med virtuella valutor som BitCoin^{xix}. Insamlingar kan ges harmlösa namn som ”Smekmånad i Wien” – namn som snabbt ändras om polismyndigheter kommer dem på spåren.^{xx}

Insamlingarna underlättas av bilder, som uppges ha smugglats ut ur al-Hol, där heltäckta kvinnor i svart trängs med barn i smutsiga kläder och tovtigt hår. På en av bilderna håller fyra kvinnor upp handtextade meddelanden på engelska och arabiska med orden ”Befria fångarna. Era systrar i al-Hol”. Ett annat budskap lyder kort och gott ”Germany”.^{xxi} Givet antalet kvinnor i lägret med anknytning till Sverige hade det likaväl kunnat stå ”Sweden” på kartongbiten.

Erbarmliga humanitära och sanitära förhållanden i överfulla läger, liksom bristen på framtidsperspektiv, ökar desperationen bland fångarna. Bara i al-Hol finns cirka 43 000 barn, de flesta syriska eller irakiska. Under 2019 ska mer än 500 personer, merparten barn, ha avlidit i detta läger, enligt människorättsorganisationen Human Rights Watch, som uppmanat europeiska länder att skyndsamt repatriera svårt sjuka barn.^{xxii} Oron för att covid-19 ska få fäste i nordöstra Syrien ökar också drivkraften hos humanitära organisationer för att få ut främst barnen under ordnade former^{xxiii}, liksom hos anhöriga att få hem sina söner och döttrar, syskon och barnbarn.

I denna komplexa situation opererar människosmugglare för att underlätta fritagningar. Prislappen för att köpa ut en kvinnlig fånge ur SDF-lägren uppges ligga på 8000 dollar (nära 75 000 kronor)^{xxiv}, men beloppen kan också vara långt högre för den som vill förvissas sig om en säkrare smuggelväg.^{xxv} Det uppges vara möjligt att transferera pengar till fångar i al-Hol, särskilt om en syrisk medfånge kan agera mellanhand.

Turkiet – ett transitland

Inget talar för att Turkiet skulle hindra IS-resenärer med europeiska pass från att gå ombord på plan till sina hemländer, såvida de inte är eftersökta av turkiska myndigheter. Tvärtom har Turkiet deporterat åtskilliga europeiska medborgare med kopplingar till IS till sina hemländer.^{xxvi} Utvisningarna har sedan förra året gått till bland annat Tyskland, Danmark, Frankrike och Irland. Den 31 maj i år meddelade regeringen i Ankara att tolv IS-misstänkta deporterats till Finland. Svenska kommuner behöver därmed ha beredskap för att även svenska IS-resenärer sätts på den turkiska statens deportationsflyg tillbaka till sitt hemland. Utöver det finns ånyo kommersiella resvägar för IS-återvändare sedan bland annat Turkish Airlines återupptagit flera av sina reguljära rutter i Europa, inklusive till Köpenhamn och Stockholm, under juni 2020.

Det osäkra geopolitiska läget efter den amerikanske presidenten Donald Trumps brådstörtade beslut förra hösten att dra ned på USA:s militära närvaro i nordöstra Syrien – ett område som ofta kallas för dess kurdiska namn Rojava – har samtidigt underlättat fritagningsförsöken. Enligt uppgift har det lett till att amerikanska specialstyrkor inte längre deltar i bevakningen av IS-fångar.

I kaoset under den amerikanska reträtten hösten 2019, samt under strider mellan turkiskledd trupp och kurdiska styrkor, uppgavs hundratals kvinnor och barn ha flytt från Ain Issa^{xxix}, ett läger med IS-fångar som är beläget strax intill den buffertzonen som upprättats av turkisk militär och dess syriska lyd milis. Dessa styrkor går officiellt under namnet Syrian National Army, SNA.^{xxx} Syriska oppositionskällor av olika etnicitet talar emellertid med förakt om denna milis, vilken fungerar som den turkiska militärens förlängda arm. Anklagelserna om krigsförbrytelser från SNA:s sida är talrika.^{xxxi} En välplacerad syrisk arabisk oppositionskälla beskriver dem som den värsta sortens skurkar, ”ligister snarare än extremister av ideologiskt slag”. Källan förmodar att Turkiet anlitar ”dessa banditer” för att sätta skräck i kurder som flydde söderut.^{xxxii} I SNA:s led finns även sunniextrema salafister som Jaish al-Islam (Islams armé).^{xxxiii}

Syrienexperten Elisabeth Tsurkov, som intervjuat åtskilliga stridande i SNA, beskriver dessa väpnade enheter som en hop traumatiserade och utfattiga

legosoldater vilka tjänar den turkiska statens intressen att bekämpa kurdiska YPG i Syrien.^{xxxiv} Somliga SNA-soldater är mest ute för plundring, menar hon. Andra har tvingats inse att Turkiets geopolitiska intressen inte längre sammanfaller med deras eget mål att störta Assadregimen. SNA-milis har även sänts att strida i Libyen.^{xxxv}

Storpolitisk oroshärd i nordöstra Syrien

Tvärs igenom norra Syrien löper den stora huvudvägen M4 som en pulsåder, från den irakiska gränsen i öster till Medelhavskusten i väster. På ömse sidor av vägen finns upparbetade kontakter för smuggling och illegal handel sedan gammalt.^{xxxvi} Längs en del av M4:s östra sträcka opererar SNA norr om landsvägen, medan SDF tvingats söder om landsvägen. Rymningarna från IS-lägren kan bli hjälpta av olika krafter beroende på vilken sida av landsvägen de rör sig. Norr om M4, i den knappt tolv mil breda turkiskkontrollerade buffertzonen mellan gränsstäderna Tal Abyad och Ras al-Ain, utgörs mellanhänderna med stor sannolikhet av stridande ur SNA:s led.

Deras motståndare i multietniska Syrian Democratic Forces, som stred hårt i kampen mot IS under amerikanskt beskydd, består inte bara av kurdiska YPG, och de kvinnliga förbanden YPJ, utan även av lokala arabiska stammar och assyrier/syrianer samt en del mindre folkgrupper. Mellan främst arabiska och kurdiska grupper i SDF märks slitningar, framhåller en välunderrättad syrisk exilkälla med rötter i Deir al-Zor i östra Syrien. ”Samarbetet mellan de arabiska stammarna och kurderna i SDF är i många fall bara symboliskt. Många av araberna ogillar samarbetet med kurderna”, hävdar källan.^{xxxvii}

Ska man värdera risken för fortsatta rymningar och fritagningar från lägren med IS-fångar bör man ha i åtanke att de ligger i en storpolitisk oroshärd, och i en region varifrån mer än tretton miljoner tvingats fly sina hem under nio år av konflikt.^{xxxviii} Frontlinjerna är många och har skiftat genom åren, samtidigt som Syrien har blivit ett slagfält för utländska maktens geopolitiska intressen.

Det är föga troligt att status quo kan upprätthållas i AANES autonoma område. Självstyret erkänns inte som sådant av någon regering, allra minst av

Assadregimen i Damaskus som vill återställa centralmaktens kontroll över hela landet. Såväl Turkiet som Iran och Ryssland har dessutom intresse av att förhindra att Syrien omvandlas till en federal stat. USA:s primära intresse i denna region efter kalifatets fall är att hålla garden uppe mot Iran, ett land som i sin tur är djupt involverat på Assadregimens sida i Syrien och som också opererar i östra Syrien, där USA:s kvarvarande trupper är stationerade intill oljekällorna.^{xxxix}

Enligt en välinformerad syrisk analytiker försökte Iran under general Qassem Soleimani – legendomsusad befälhavare för det iranska revolutionsgardets utlandsstyrka som dödades av en amerikansk drönare i Bagdad i januari 2020^{xl} – att rekrytera sunniarabiska stamledare i nordöstra Syrien. Syftet ska ha varit att få dem att ställa sig på Irans sida mot USA för att framkalla en resning bland lokala sunniaraber mot de kvarvarande 500–600 amerikanska soldaterna.^{xli} Om de sista amerikanerna skulle lämna Syrien ändras maktbalansen radikalt. Då är det föga troligt att den autonoma administrationen i norra och östra Syrien kan upprätthålla sitt självstyre.

En fullskalig amerikansk reträtt skulle dessutom skapa ett maktvakuum som underlättar för Turkiet att tränga både bredare och djupare in i nordöstra Syrien, vilket kan tvinga SDF:s kärntrupper – kurdiska YPG/YPJ – att underställa sig Assadregimen i Damaskus. Vid flera tillfällen har president Bashar al-Assad visat att han är redo att använda sig av jihadister som taktiska spelbrickor för egna syften. Så kan bli fallet igen om Damaskus skulle få kontroll över IS-lägren. Till bilden hör att Assadregimen år 2003, efter USA:s invasion av Irak, lät jihadister från olika länder passera genom Syrien för att de skulle slå mot de amerikanska trupperna i Irak. Under det syriska folkupprorets början 2011, när gator och torg dominerades av fredliga aktivister, släppte Assadregimen flera hundra jihadister ur säkerhetsfängelset Saidnaya. Det underlättade för väpnade salafistiska rebellgrupper att så småningom ta över scenen på rebellsidan – och tjänade samtidigt Assads syften att beskriva de upproriska i Syrien som ”terrorister” kort och gott.^{xlii}

”Säkrast återföra européer under kontrollerade former”

Mot denna komplexa bakgrund pläderar tankesmedjor som European Council on Foreign Relations och andra bedömare för att det säkraste sättet att förhöra, åtala, straffa och rehabilitera europeiska IS-resenärer är att ta hem dem under kontrollerade former.^{xliii} Detsamma gäller möjligheten att ge traumatiserade barn adekvat behandling.

De kurdiska myndigheterna i nordöstra Syrien vill hålla en internationell tribunal för att döma IS-fångar på plats. Deras företrädare betonar rättviseperspektivet: att offren för IS terror i Syrien måste få upprättelse.^{xliv} En företrädare för det autonoma området räknar med 11 000 målsägande offer, inklusive anhöriga, samt ytterligare många tusen sårade som målsägande. Men att upprätta en internationell tribunal i ett icke erkänt autonomt område finns inte på den politiska kartan. Inget talar för att Ryssland och Kina skulle godkänna en sådan tribunal i FN:s säkerhetsråd, eftersom en domstol med FN-mandat inte kan döma bara en viss sorts fångar (jihadister) utan måste lagföra alla som misstänks för krigsförbrytelser, inklusive företrädare för Assadregimen.

Sverige, Tyskland och en rad andra europeiska länder kan emellertid tillämpa universell jurisdiktion för krigsförbrytelser, vilket innebär att brott kan utredas oavsett var de är begångna eller vilken nationalitet som gärningsmannen eller målsäganden har.^{xlv} Det öppnar möjligheten att lagföra IS-resenärer även i våra länder.^{xlvi}

Rader av svårigheter

Det är lätt att lista svårigheterna om IS-terrorister skulle komma hem i större skala till europeiska länder, antingen på egen hand eller via kontrollerade transporter:

- Skenbart ångerfulla återvändare kanske bara spelar ett avståndstagande från terrorgruppen för att kunna förbereda nya attentat (medan andra kan ha avradikaliserats efter egna ohyggliga erfarenheter av IS inifrån).
- Identiteter på barn födda i ”kalifatet” tar tid att säkerställa.

- Vissa återvändare kan få ”hjältestatus” inom sina hemkommuner eller i fängelser, vilket kan leda till en ny våg av radikaliserings.
- Bräckliga regeringskoalitioner kan spricka. Norge är ett exempel på det, efter det att en terrormisstänkt kvinna fått återvända.^{xlvii}
- Överlevare efter IS terror, inte minst yezidier och kristna, hyser oro för att tvingas möta sina plågoandar på europeisk mark.
- Återvändande av IS-medlemmar kan stärka högerextrema krafters retorik (extrema motpoler stärker ofta varandra).
- Somliga IS-stridande som trots vara döda kanske har iklätt sig falsk identitet för att dyka upp på europeisk mark och planera nya attentat.
- IS har deklarerat att de tänker slå till mot fiendestater som är försvagade av covid-19.

...men också möjligheter

- Möjligheten att lagföra återvändare från IS-kalifatet för krigsförbrytelser är större än vad många känner till – också i avsaknad av en svensk lag som förbjuder medlemskap i en terrororganisation.
- Även hållande av hushållsslavar, plundring och inflyttning i en fördriven persons hem kan straffas som krigsförbrytelser, även brott mot mänskligheten, varför inte bara torterare, våldtäktmän och mördare kan fällas för krigsbrott.
- Åklagarnas bevismaterial är omfattande i form av bilder och videoklipp. De europeiska åklagarnas samarbete är också utvecklat.
- Krigsförbrytelser preskriberas aldrig.

Sammanfattningsvis bör svenska kommuner förbereda sig på att det kan komma fler IS-återvändare. Antingen genom att de tar sig hit på egen hand efter rymningar eller också genom att de deporteras hit, alternativt skickas till sina hemländer i kontrollerade former. Föreställningen att det går att hålla kvar de europeiska IS-resenärerna i lägren i ett instabilt politiskt område är inte hållbar i längden. Dessutom riskerar barnen i lägren att växa upp till nästa generations jihadister om de inte ges möjlighet till rehabilitering och behandling för de trauman de upplevt.

Bitte Hammargren
Mellanösternanalytiker
Senast verksam vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)

Källor

- ⁱ Sveriges Radio (2020), 'Ytterligare svenskar har flytt från IS-lägret i Syrien', 1 juni 2020.
<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7486292>
- ⁱⁱ Sveriges Television (2020), 'Svenska kvinnan var fånge I IS-lägret – nu har hon rymt till Sverige', 17 juni 2020.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/svenska-kvinnan-var-fange-i-is-lagret-nu-har-hon-rymt-till-sverige>
- ⁱⁱⁱ UN News (2019), 'UN report on Syria conflict highlights inhumane detention of women and children'
<https://news.un.org/en/story/2019/09/1046102>
- ^{iv} AANES är en förkortning för Autonomous Administration of North and East Syria. Se bland annat: 'The political economy of the autonomous administration of North and East Syria, *Publications Office of the EU*, 28 februari 2020.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b656d0fe-5c3b-11ea-8b81-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>
- ^v Coolsaet, Rik & Renard, Thomas (2019), 'New figures on European nationals detained in Syria and Iraq', *Egmont Institute*, 15 oktober 2019. I artikeln anger kurdiska företrädare högre antal fängslade européer.
<http://www.egmontinstitute.be/new-figures-on-european-nationals-detained-in-syria-and-iraq/>
- ^{vi} Speckhard, Anne & Sjöblom-Fodor, Gabriel (2020) 'Finland's Challenges Facing Potential Repatriation of ISIS Detainees', *Homeland Security Today*, 25 maj 2020.
<https://www.hstoday.us/subject-matter-areas/counterterrorism/finlands-challenges-facing-potential-repatriation-of-isis-detainees/>
- ^{vii} Coolsaet, Rik & Renard, Thomas (2019), 'New figures on European nationals detained in Syria and Iraq', *Egmont Institute*, 15 October 2019. (Länk, se ovan).
- ^{viii} Sveriges Television (2020), 'Före detta chef på Säpo: Det kommer att komma fler IS-återvändare', 17 juni 2020.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fore-detta-chef-pa-sapo-kommer-att-komma-fler-atervandare>
- ^x UN News (2019), UN report on Syria conflict highlights inhumane detention of women and children. (Länk, se ovan).
- ^{xi} Sly, Liz: 'The kidnapped Yazidi children who don't want to be rescued from ISIS', *Washington Post*, 14 juni 2019.
https://www.washingtonpost.com/world/the-kidnapped-yazidi-children-who-dont-want-to-be-rescued-from-isis/2019/06/13/ef051578-87a1-11e9-9d73-e2ba6bbf1b9b_story.html
- ^{xii} Intervju i juni 2020.
- ^{xiii} Intervju i juni 2020.

^{xiv} Prothero, Mitch (2020), 'A major ISIS figure whom everyone thought was killed in Syria turned out to be living in a seaside town in Spain', *Business Insider*, 22 april 2020.
<https://www.businessinsider.com/abdel-majed-abdel-bary-arrested-in-spain-2020-4?r=US&IR=T>

^{xv} Figueredo, Enrique (2020), 'El yihadista rapero detenido en Almería llegó a España a bordo de una patera', *La Vanguardia*, 22 april 2020.
<https://www.lavanguardia.com/sucesos/20200422/48678085670/rapero-terrorista-detenido-almeria.html>

^{xvi} Dunford, John & Wallace, Brundon (2019), ISIS campaign to escape detention in Syria and Iraq', *Institute for the Study of War*, 4 oktober 2019.
<http://www.understandingwar.org/backgrounder/isis-campaign-escape-detention-syria-and-iraq>

^{xvii} Warrick, Joby (2019), 'Abu Bakr al-Baghdadi, extremist leader of Islamic State, dies at 48', *Washington Post*, 27 oktober 2019.
https://www.washingtonpost.com/local/obituaries/abu-bakr-al-baghdadi-islamic-states-terrorist-in-chief-dies-at-48/2019/10/27/0d004abc-663d-11e7-8eb5-cbccc2e7bfbf_story.html

^{xviii} Hall, Richard (2019), 'Isis suspects in Syrian camp raise thousands through online crowdfunding campaign', *The Independent*, 25 juli 2019,
<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-syria-camp-al-hol-paypal-telegram-online-crowdfunding-a9021006.html>

^{xix} Warreth, Shahed (2019), Crowdfunding and cryptocurrency use by far-right and jihadi groups', *VoxPol*, 21 november 2019.
<https://www.voxpol.eu/crowdfunding-and-cryptocurrency-use-by-far-right-and-jihadi-groups/>

^{xx} Hall, Richard (2019), 'Isis suspects in Syrian camp raise thousands through online crowdfunding campaign', *The Independent*, 25 juli 2019. (Länk, se ovan).

^{xxi} Ibid.

^{xxii} Human Rights Watch (2020), 'France: Urgently repatriate sick child from Northeast Syria', 22 april 2020.
<https://www.hrw.org/news/2020/04/22/france-urgently-repatriate-sick-child-northeast-syria>

^{xxiii} Reliefweb (2020), 'A Children's Crisis: Update on Al Hol camp and COVID-19 concerns', 11 maj 2020.
<https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/childrens-crisis-update-al-hol-camp-and-covid-19-concerns>

^{xxiv} Speckhard, Anne & Ellenberg, Molly (2020), 'Inside the sisterhood springing jihadis from jail', *The Daily Beast*, 24 maj 2020.
<https://www.thedailybeast.com/inside-the-sisterhood-springing-jihadis-from-jail?ref=scroll>

^{xxv} Sveriges Television (2020), 'Svenska kvinnan var fånge i IS-lägrät – nu har hon rymt till Sverige', 17 juni 2020.
(Länk, se ovan).

^{xxvi} Onish, Normitsu & Peltier, Elian (2019), 'Turkey's deportations force Europe to face its ISIS militants', *New York Times*, 17 november, 2019.

<https://www.nytimes.com/2019/11/17/world/europe/turkey-isis-fighters-europe.html>

^{xxvii} Zaman, Amberin (2020), 'Turkey deports 12 Islamic State-linked fighters to Finland', *al-Monitor*, 1 juni 2020.

<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/06/turkey-deports-12-islamic-state-fighters-finland.html>

^{xxviii} Turkish Airlines (2020), 'Current flight plan' (Läst 21 juni 2020)

<https://www.turkishairlines.com/en-us/announcements/coronavirus-outbreak/current-flight-plan/>

^{xxix} Speckhard, Anne & Ellenberg, Molly (2020), 'Inside the sisterhood springing jihadis from jail', *The Daily Beast*, 24 maj 2020. (Länk, se ovan).

^{xxx} 'Syrian National Army', *Wikipedia*. (Läst 10 juni 2020).

https://en.wikipedia.org/wiki/Syrian_National_Army

^{xxxi} 'Syria 2019', Amnesty International.

<https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/syria/report-syria/>

^{xxxii} Intervju våren 2020.

^{xxxiii} Khalife, Orwa (2020), 'Army of scam', *Al-Jumhuriya*, 5 februari 2020.

<https://www.aljumhuriya.net/en/content/army-scam>

^{xxxiv} YPG, Folkens försvarsenheter, är terroriststämplade av Turkiet. Mer om Turkiets hållning till dels jihadister och dels YPG finns på CVE-podden "Kan man tala med terrorister?", ett samtal mellan professor Isak Svensson och Bitte Hammargren, lett av Annika Ström Melin.

^{xxxv} McKernan, Bethan & Akoush, Hussein (2020), 'Exclusive: 2,000 Syrian fighters deployed to Libya to support government', *The Guardian*, 15 januari 2020.

<https://www.theguardian.com/world/2020/jan/15/exclusive-2000-syrian-troops-deployed-to-libya-to-support-regime>

^{xxxvi} Slutsatsen bygger på artikelförfattarens egna resor på ömse sidor av den syrisk-turkiska gränsen under olika skeden från 2003 och framåt samt på en intervju med Aron Lund, Syrienexpert vid The Century Foundation, den 9 juni 2020.

^{xxxvii} Intervju våren 2020.

^{xxxviii} UN News (2019), UN report on Syria conflict highlights inhumane detention of women and children. (Länk, se ovan).

^{xxxix} Mogelson, Luke (2020), 'America's abandonment of Syria', *The New Yorker*, 20 april 2020. <https://www.newyorker.com/magazine/2020/04/27/americas-abandonment-of-syria>

^{xl} Mer om den iranske generalen i P1 Konflikts 'I Qassem Soleimans spår'

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1441365?programid=1300>

^{xli} Intervju våren 2020.

^{xlii} Hammargren, Bitte (2015), 'Gulfen: en framtida krutdurk', *Leopard förlag*, s.393–416. Dessa omständigheter diskuteras även i CVE-podden 'Kan IS komma tillbaka?', av frilansjournalisten Urban Hamid och Bitte Hammargren, publicerad den 27 maj 2020. <https://www.podbean.com/ew/pb-et2ak-ddd78d>

Se även Hammargrens kapitel i studieskriften 'IS/Daesh – några perspektiv' (2016), utgiven av studieförbundet *Bilda*, <https://www.bilda.nu/material-och-metoder/is-daesh-nagra-perspektiv>

^{xliii} European Council on Foreign Relations (2019), 'Beyond good and evil: Why Europe should bring ISIS foreign fighters home', 25 oktober 2019. https://www.ecfr.eu/publications/summary/beyond_good_and_evil_why_europe_should_bring_isis_foreign_fighters_home

^{xliv} Intervju våren 2020.

^{xlv} Åklagarmyndigheten (2020), 'Folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser'. (Läst 12 juni 2020). <https://www.aklagare.se/om-brottsligheten/olika-brottstyper/folkmord-brott-mot-manskligheten-och-krigsforbrytelser/>

^{xlvi} Center mot våldsbejakande extremism (2020), 'Vem kan döma IS?', ett poddsamtal med professor Mark Klamberg, Stockholms universitet, analytikern Xoncha Nouri, CVE, samt Bitte Hammargren, analytiker på FOI. Samtalsledare Annika Ström Melin, 27 maj 2020. https://www.podbean.com/media/share/pb-tm3t2-ddd76c?utm_campaign=w_share_ep&utm_medium=dlink&utm_source=w_share

^{xlvii} Groth, Kristin (2020), 'Solberg kvar trots norsk regeringskris', Svenska Dagbladet, 20 januari, 2020. <https://www.svd.se/odesdag-i-norsk-politik>